

A Look at the Approaches to Establishing a World-Class University in Iran

Mohsen Nazarzadeh Zare*

Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities,
Malayer University, Malayer, Iran

Received: 28, Sep. 2019

Accepted: 9, Feb. 2020

Abstract

World-class universities are academic institutions which dedicated to creating and spreading knowledge in a range of disciplines and contexts, providing the higher education with quality at all levels, responding to national demands, and help to increasing the interests of international. Therefore, promoting status of universities and also, promoting rank of them is as a main goal for most of universities and administrators around the world to achieve a world-class university. The aim of the present study was to investigate the approaches to establishing a world class university in Iran, to achieve the aim, a documents analysis method for gathering and analyzing the documents and evidences about world class university was conducted. The results showed that each country for having a world class university must to consider their potentials for choosing one of the fundamental approaches (e.g. promotion, integration and build). According the point of view of present researcher and with comparison between approaches to achieve world class university also, considering lack of budget in our country as well as, existence a few universities with international context, promoting the current universities is an appropriate approach to achieve world class universities in Iran.

Keywords: World Class, World Class University, World Class University Approaches.

---

* Nazarzadezare@malayeru.ac.ir

نگاهی به رویکردهای ایجاد دانشگاه تراز جهانی در ایران

محسن نظرزاده زارع*

استادیار مدیریت آموزش عالی، گروه علوم تربیتی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ملایر، ملایر، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۰۶

چکیده

دانشگاه‌های تراز جهانی، مؤسسه‌های دانشگاهی‌اند که به ایجاد و گسترش دانش در طیف وسیعی از رشته‌ها و زمینه‌ها، ارائه آموزش عالی با کیفیت در تمام سطوح، پاسخگویی به تقاضاها و نیازهای ملی و کمک به افزایش منافع بین‌المللی اختصاص یافته‌اند. بنابراین، ارتقاء وضعیت دانشگاه‌ها و همچنین ارتقاء جایگاه آنها به عنوان هدف اصلی اغلب دانشگاه‌ها و مدیران دانشگاهی در راستای دستیابی به یک دانشگاه تراز جهانی در نظر گرفته شده است. بر این اساس، هدف اصلی مقاله حاضر بررسی رویکردهای ایجاد دانشگاه تراز جهانی در ایران بود. برای نیل به این مقصود، پژوهشگر از روش پژوهش اسنادی برای جمع‌آوری و بررسی اسناد و مدارک موجود در ارتباط با موضوع مورد بحث استفاده کرد. نتایج نشان داد که هر یک از کشورها با توجه به ویژگی‌های خود اقدام به انتخاب یکی از رویکردهای اساسی دستیابی به دانشگاه تراز جهانی یعنی (ایجاد، ادغام و ارتقا) کرده‌اند. به نظر نگارنده پژوهش حاضر، با مقایسه بین رویکردهای دستیابی به دانشگاه تراز جهانی و با در نظر گرفتن کمبود منابع مالی در کشورمان و همچنین وجود چند دانشگاه با بستر بین‌المللی در کشور، رویکرد ارتقای مؤسسه‌های آموزش عالی فعلی، رویکرد مناسبی در دستیابی به دانشگاه تراز جهانی در کشور ما محسوب می‌شود.

کلیدواژه‌ها: تراز جهانی، دانشگاه تراز جهانی، رویکردهای تراز جهانی.

* Nazarzadezare@malayeru.ac.ir

مقدمه

تعالی در این دانشگاه‌ها است و این تعالی باید در هر سه کارکرد اصلی دانشگاه‌ها یعنی آموزش، پژوهش و خدمات نمود پیدا کند. از سوی دیگر، با نگاهی عمیق به این دانشگاه‌ها متوجه می‌شویم که جوهره و مؤلفه اصلی این دانشگاه‌ها برخورداری از رویکرد پژوهش جهانی است. موضوع مهم دیگر در تمایز این دانشگاه‌ها با دانشگاه‌های دیگر، توجه به اصول مدیریت مطلوب است که در آن به برخورداری از استقلال در سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها و متعاقب آن برخورداری از آزادی علمی اشاره شده است. علاوه بر موارد مطرح شده، موضوع دیگری که در این دانشگاه‌ها مورد توجه است، رویکرد بین‌المللی این دانشگاه‌ها است که باعث می‌شود که این دانشگاه‌ها برای نیل به اهداف و فعالیت‌های خود با شکستن مرزهای ملی خود، سعی در جذب بهترین دانشجویان، اعضای هیئت علمی، پژوهشگران و کادر متخصص از همه نقاط جهان داشته باشد. در مجموع باید گفت که دانشگاه تراز جهانی به دانشگاهی گفته می‌شود که با برخورداری از ویژگی‌هایی از قبیل مدیریت مطلوب (استقلال و آزادی علمی)، منابع مالی و امکانات مناسب، تعالی در آموزش و پژوهش با تأکید بر پژوهش جهانی، اعضای هیئت علمی و دانشجویان بین‌المللی با استعداد، به رشد اقتصاد دانش‌بنیان در هر کشور کمک کند [۵].

با توجه به آنچه در بالا گفته شد، پرسش اصلی که در این زمینه به ذهن متبادر می‌شود، اینکه با در نظر گرفتن مؤلفه‌های دانشگاه تراز جهانی و تجارب کشورهای مختلف درباره ایجاد این دانشگاه‌ها، چه رویکرد یا رویکردهایی در راستای ایجاد دانشگاه تراز جهانی برای کشورمان پیشنهاد می‌شود؟

برای پاسخ به پرسش فوق، پژوهشگر با استفاده از روش تحلیل اسنادی که مبتنی بر شواهد برگرفته از مطالعه اسناد، مانند آرشیوها یا آمار رسمی است، به گردآوری اسناد و مدارک لازم (کتاب، مقاله، گزارش) در قلمرو مورد بحث بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸، پرداخت. بنابراین مقاله حاضر سعی دارد که در ابتدا تصویر روشنی از سابقه دانشگاه تراز جهانی در ایران نشان دهد و در ادامه با نگاهی به تجارب کشورهای اروپایی و آسیایی در زمینه ایجاد دانشگاه تراز جهانی، به بررسی رویکردهای ایجاد این دانشگاه در

سازمان‌های تراز جهانی، پدیده‌ای نوین از سازمان‌ها محسوب می‌شوند که عملکرد رقابتی بالایی را در عرصه رقابت جهانی نوید می‌دهند [۱]. بنابراین دانشگاه‌های تراز جهانی به عنوان سازمان‌های تراز جهانی، دانشگاه‌هایی‌اند که به طور گسترده به وسیله مدیران آموزش عالی، پژوهشگران و سیاست‌گذاران به عنوان دانشگاه‌های تحقیقاتی پیشرو در قلمرو جهانی شناخته می‌شوند. به سخن دیگر، دانشگاه‌های تراز جهانی به عنوان رهبران جهانی و ملی در آموزش، پژوهش و نوآوری به شمار می‌روند و در تربیت دانش‌آموختگانی که تبدیل به رهبران آینده بخش‌های خصوصی و دولتی می‌شوند، نقش مهمی را ایفا می‌کنند [۲].

با وجود تأثیرگذاری این دانشگاه در قلمروی جهانی، دانشگاه تراز جهانی از جمله موضوع‌هایی است که تعاریف و ویژگی‌های متعددی برای آن ارائه شده است و بسیاری از صاحب‌نظران برداشت‌های مختلفی از این نوع دانشگاه دارند؛ لذا ابهام در مورد مفهوم دانشگاه تراز جهانی، باعث ایجاد تناقض در این زمینه شده است؛ به طوری که آلتباخ^۱ (۲۰۰۴) معتقد است که این تناقض باعث شده است هر کسی بخواهد در مورد دانشگاه تراز جهانی بداند متوجه می‌شود که هیچ‌کس نمی‌داند مقصود از این دانشگاه‌ها چیست و چگونه می‌توان در فهرست این دسته از دانشگاه‌ها قرار گرفت. به همین ترتیب، تعدادی از صاحب‌نظران که اقدام به تعریف دانشگاه در تراز جهانی کرده‌اند، دریافتند که این دانشگاه تعریف یکسان و واحدی ندارد [۳]. با وجود این، شاید بتوان تعریف آلتباخ را جامع‌ترین تعریف در این زمینه برشمرد. آلتباخ (۲۰۰۴)، معتقد است که دانشگاه تراز جهانی به آن دسته از دانشگاه‌ها اطلاق می‌شود که در نظام رتبه‌بندی جهانی از استانداردهای ممتازی برخوردار باشند و از مؤلفه‌هایی از قبیل، تعالی در پژوهش، اداره کردن مطلوب، امکانات و تسهیلات کافی و مناسب و آزادی علمی تشکیل شده باشند [۴].

با توجه به این تعریف از دانشگاه تراز جهانی، باید گفت که بارزترین مشخصه این دانشگاه‌ها، حاکم بودن فرهنگ

1. Altbach

کشورمان بپردازد.

مروری بر سابقه دانشگاه تراز جهانی در ایران

مرور مستندها و شواهد موجود در خصوص تلاش برای برخورداری از دانشگاه‌هایی در تراز جهانی، نشان می‌دهد که این موضوع در کشور ما از سابقه محدودی برخوردار است؛ با این حال، در راستای ایجاد دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی در تراز جهانی، اقدام‌ها و فعالیت‌هایی در این مدت در کشور انجام گرفته است، که در این بخش به مهم‌ترین موارد آنها اشاره شده است.

شاید بتوان اولین جرقه رسمی توجه به دانشگاه‌های تراز بین‌المللی را در اسناد بالادستی کشور جست‌وجو کرد؛ به طوری که در تدوین مواد ۱۸ و ۲۰ (بندهای ط و ۳) از قانون برنامه پنجم توسعه کشور، به صراحت بیان شده که دولت در ایجاد و تقویت مراکز علمی، تحقیقاتی و فناوری توانمند در تراز بین‌المللی و با امکانات خاص در شاخه‌های مختلف علوم و فنون بنیادی و راهبردی باید اقدام‌های لازم را انجام دهد و همچنین دولت از ده دانشگاه برتر وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و پنج دانشگاه برتر وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که دارای عملکرد برجسته در راستای گسترش مرزهای دانش و فناوری‌اند حمایت مالی و حقوقی و پشتیبانی ویژه کند [۶]. در همین راستا در جلسه ۱۷۹ کمیسیون علمی و فناوری دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی که در تیرماه ۱۳۹۲ برگزار شد، موضوع دانشگاه تراز جهانی با توجه به بند ط ماده ۱۸ فصل دوم قانون برنامه پنجم توسعه و جزء پنجم بند ۳ فصل دوم نقشه جامع علمی کشور مبنی بر کسب رتبه نخست در رتبه‌بندی دانشگاه‌های جهان اسلام و احراز جایگاه شاخص در بین دانشگاه‌های دنیا، و با توجه به تأکید رئیس شورایی عالی انقلاب فرهنگی مورد بحث و بررسی اعضا قرار گرفت.

به همین ترتیب، وزارت بهداشت، در چشم‌انداز خود برای توسعه فضاهای آموزشی، اقدام به تدوین چشم‌انداز خود برای داشتن سه دانشگاه در تراز جهانی، ۱۰ دانشگاه در تراز ملی، ۵۰ دانشگاه در سطح استانی کرده است. در آخرین اقدام در راستای حرکت به سوی تراز جهانی، می‌توان به طرح توجیهی مرکز سیاست‌گذاری علمی کشور

درباره تبدیل ۵ دانشگاه و ۵ واحد پژوهشی برتر کشور به تراز بین‌المللی براساس دو بند از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی اشاره کرد که در سال ۱۳۹۵ توسط نگارنده مقاله فوق نوشته شد. بر اساس این طرح، ۱۶ دانشگاه و ۹ پژوهشگاه برتر در کشور موظف‌اند اطلاعات و آمار آموزشی و پژوهشی خود را به منظور بررسی و راستی‌آزمایی برای کمیته نظارت این پروژه در وزارت علوم ارسال کنند. شاخص‌های آموزشی این طرح شامل اطلاعاتی چون تعداد اعضای هیئت علمی داخلی و خارجی، دانشجویان داخلی و خارجی، دوره‌های مشترک بین‌المللی و جوایز بین‌المللی است. شاخص‌های پژوهشی این طرح نیز اطلاعاتی مانند تعداد مقاله‌های با کیفیت و تعداد ارجاع‌های آنها، تعداد پژوهشگران پر استناد، تعداد اختراعات، تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان، درآمد از صنعت و پژوهش، مقاله‌ها، قراردادها و پروژه‌های مشترک خارجی و فرصت‌های مطالعاتی مورد بررسی را دربرمی‌گیرد و در نهایت شاخص‌های پشتیبانی این طرح نیز اطلاعات زیرساختی دانشگاه مانند تعداد کارمندان، امکانات رفاهی و فناوری اطلاعات، اسکان دانشجویان و استادان بین‌المللی و موقوفات مردمی را شامل می‌شود [۵].

علاوه بر موارد فوق، پژوهش‌هایی که در چند سال اخیر در کشور، در ارتباط با دانشگاه تراز جهانی انجام گرفته نیز به برخی از ضعف‌ها و موانع پیاده‌سازی دانشگاه تراز جهانی اشاره کرده‌اند؛ که در ادامه به ارائه آنها پرداخته‌ایم.

در پژوهش انجام شده توسط نظرزاده زارع، پورکریمی، ایبلی و ذاکر صالحی (۱۳۹۳)، آنها به بررسی مفهوم دانشگاه تراز جهانی به عنوان بخشی از پارادایم جدید آموزش عالی در کشور پرداختند و معتقد بودند که بسترهای ملی و الگوهای سازمانی برای ایجاد دانشگاه تراز جهانی، خیلی گسترده‌اند؛ بنابراین، هر کشور باید از میان راه‌های متنوع ممکن، دست به انتخاب راهبردی متکی بر نقاط قوت و به‌کارگیری درست منابع خود بزند. از نظر این پژوهشگران، تحول در سیستم دانشگاه برای رسیدن به دانشگاهی در تراز جهانی نمی‌تواند در انزوا اتفاق بیافتد؛ بنابراین لازم است که چشم‌انداز بلندمدت برای ایجاد و اجرای دانشگاهی در تراز جهانی، به طور دقیق بیان شود و دولت نیز برای نیل به این مقصود به دانشگاه‌ها کمک کند [۷].

با مرور پژوهش‌های انجام گرفته می‌توان چنین نتیجه گرفت که در مجموع نقش دولت در کمک به ایجاد دانشگاه‌های تراز جهانی کم‌رنگ بوده است. از سوی دیگر، مدیران و متولیان دانشگاه‌ها نیز عزم جدی برای نیل به این سمت‌وسوی از خود نشان نداده‌اند؛ شاید یکی از دلایل مهم آن هزینه‌های بسیار زیاد در تأمین زیرساخت‌های لازم برای برخورداری از دانشگاه تراز جهانی است و از طرفی نبود عزمی جدی در پیاده‌سازی اصل استقلال دانشگاهی به عنوان یکی از مؤلفه‌های دانشگاه تراز جهانی در کشور است.

تجارب برخی از کشورهای اروپایی و آسیایی در ایجاد دانشگاه تراز جهانی

الف- تجارب کشورهای اروپایی

در سال‌های اخیر اتحادیه اروپا^۱ و شورای اروپا^۲ در تلاش برای رساندن دانشگاه‌های خود به جایگاه تراز جهانی، فعالیت‌های خود را به سمت‌وسوی آموزش عالی سوق دادند. در این رابطه، دو حوزه خاص برای هدایت فعالیت‌ها در راستای توسعه و بهبود آموزش عالی در کشورهای عضو و در نتیجه ارتقای جایگاه دانشگاه‌های اروپایی وجود داشت. اولین حوزه اصلی مربوط به کیفیت انجام پژوهش در دانشگاه‌های اروپایی بود که به عنوان بخشی از راهبرد لیسبون^۳ (۲۰۰۰) محسوب می‌شد.

- ◇ هدف اول راهبرد لیسبون در ایجاد اقتصاد رقابتی‌تر و پویاتر اروپا و توجه به آموزش عالی، به خصوص با تمرکز بر اقتصاد یادگیری و دانش بود؛
- ◇ هدف دوم از راهبرد لیسبون نوآوری بود که به فعالیت‌های تحقیق و توسعه در اتحادیه اروپا مرتبط بود. حوزه دوم فعالیت‌های اتحادیه اروپا، در ارتباط با تلاش برای یادگیری و آموزش در سطح جهانی در قالب فرایند بولونیا بود؛ این فرایند با هدف دستیابی به «هماهنگی و یکپارچگی» مدارج دانشگاهی در آموزش عالی تمامی کشورهای اروپایی، توجه خاصی به مدارج

در پژوهش انجام شده توسط قورچیان و احمدی رضایی (۱۳۹۳)، آنها به بررسی حکمرانی دانشگاه‌های تراز جهانی، ضرورت‌ها و نیازهای آن پرداختند و معتقد بودند که استفاده از شاخص‌ها و ویژگی‌های دانشگاه‌های تراز جهانی و بومی کردن این شاخص‌ها بر اساس شرایط، ظرفیت‌ها و فرهنگ ملی، ضرورت است و تا زمانی که این ضرورت عملی نشود به نیاز دانشگاه‌های تراز جهانی در کشور پی نخواهیم برد. از سوی دیگر از نظر آنها، اولین قدم در راه دستیابی به دانشگاه تراز جهانی در کشور و تغییر فرهنگ کنونی جامعه دانشگاهی، بین‌المللی کردن نظام دانشگاهی ایران است، و تا زمانی که دانشجویان، اعضای هیئت علمی، مدیران و کارکنان دانشگاهی چنین فضایی را تجربه نکنند؛ نمی‌توان نگرش ممتازی را در آنها ایجاد و نهادینه کرد؛ بنابراین آنها، تأسیس دانشگاه‌های مشترک، ایجاد کنسرسیوم دانشگاهی، برقراری فرصت‌های مطالعاتی، مبادله دانشجویان و اعضای هیئت علمی، بازدید رهبران و مدیران از دانشگاه‌های تراز جهانی را به عنوان یکی از راه‌ها برای معرفی و الگوبرداری از روش‌های مناسب این دانشگاه‌ها برشمردند [۸].

در پژوهش انجام شده توسط نظرزاده زارع، پورکریمی و ذاکر صالحی (۱۳۹۵)، آنها به سنجش مؤلفه‌های دانشگاه‌های تراز جهانی در دانشگاه‌های جامع کشور در پنج خوشه شمال (دانشگاه‌های گیلان و مازندران)، خوشه جنوب (دانشگاه‌های شهید باهنر کرمان، شهید چمران اهواز و شیراز)، خوشه شرق (دانشگاه فردوسی مشهد)؛ خوشه غرب (دانشگاه‌های بوعلی همدان، رازی کرمانشاه و تبریز)؛ خوشه مرکز (دانشگاه‌های تهران، اصفهان، تربیت مدرس و شهید بهشتی) پرداختند. آنها در پژوهش خود چهار مؤلفه مهم دانشگاه تراز جهانی یعنی، آزادی علمی، تعالی در پژوهش، مدیریت مطلوب دانشگاه، امکانات و تسهیلات کافی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش آنها حاکی از آن بود که دانشگاه‌های جامع کشور، از نظر مؤلفه‌های تعالی در پژوهش، مدیریت مطلوب و امکانات و تسهیلات کافی، در سطح یک دانشگاه تراز جهانی قرار ندارند و تنها در مؤلفه آزادی علمی، دانشگاه‌های جامع کشور تا حدی در سطح یک دانشگاه تراز جهانی قرار دارند. هر چند این یافته درست در نقطه مقابل یافته‌های پژوهش‌های قبلی صورت گرفته در زمینه آزادی علمی در کشور بوده است [۹].

1. European Union
2. European Council
3. Lisbon Strategy

شده است، برنامه رایگانی برای حمایت و پشتیبانی از طرح‌های کارآفرینانه برخاسته از دانشگاه دارد [۱۱].

◇ **خدمات اشتغال:** هدف این مرکز، پیوند بین دانش‌آموختگان دانشگاه تکنولوژی والنسیا با بازار کار است. از جمله فعالیت‌های مرکز خدمات اشتغال، ارتقای کارآموزی در شرکت‌های دولتی و مدیریت پیشنهادهایی درباره اشتغال و تقاضاها برای دانش‌آموختگان است [۱۱].

۲. روسیه

دولت روسیه نیز پس از تشخیص عملکرد به نسبت ضعیف دانشگاه‌های خود در آموزش عالی جهانی، مجموعه‌ای از اصلاحات را در سال ۱۹۹۰ آغاز کرد که شامل تعدادی از طرح‌ها از جمله مهم‌ترین آنها طرح دانشگاه نوآور بود. یکی از اهداف این طرح، ایجاد دانشگاه‌های تراز جهانی در کشور روسیه بود. به همین منظور معیارهایی برای انتخاب دانشگاه نوآور در روسیه ارائه شد. در مجموع این طرح و طرح‌های دیگر بر تقویت ظرفیت پژوهشی تأکید داشتند. به همین دلیل رئیس‌جمهور وقت روسیه ولادیمیر پوتین^۱ در پایان سال ۲۰۱۲ فرمانی را در همین راستا و با هدف رساندن دست کم پنج دانشگاه روسیه تا سال ۲۰۲۰ به ۱۰۰ دانشگاه برتر رتبه‌بندی جهانی صادر کرد [۱۲].

ب- تجارب کشورهای آسیایی

۱. هنگ کنگ

دولت هنگ کنگ بر عملکرد پژوهشی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی خود به عنوان روشی برای توزیع بودجه تحقیقاتی و کمک‌های مالی تأکید کرد؛ بنابراین در راستای نظارت بر عملکرد پژوهشی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی از سال ۱۹۹۰ آموزش عالی هنگ کنگ تحت نظارت چند مرکز ارزیابی پژوهشی قرار گرفت. علاوه بر این، دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی در کشور هنگ کنگ این واقعیت را پذیرفتند که در راستای اطمینان از کیفیت آموزش و کارایی اداری دانشگاه‌ها،

دانشگاهی و سازمان‌دهی رشته‌ها و همچنین گواهینامه‌هایی که به دانش‌آموختگان آن رشته‌ها اعطا می‌شد، داشت [۱۰].

در ادامه به تعدادی از تجارب کشورهای اروپایی در ایجاد دانشگاه تراز جهانی اشاره کرده‌ایم.

۱. اسپانیا

با وجود اصلاحات اخیر در نظام سیاسی اسپانیا، بستر سیاسی کشور اسپانیا به نسبت بورکراتیک است و برای شکل‌گیری دانشگاه‌های تراز جهانی هنوز مناسب نیست. علاوه بر این، بستر اقتصادی اسپانیا نمی‌تواند به طور خاص مبتنی بر اقتصاد دانش باشد و همچنین نمی‌تواند پژوهش و نوآوری را در سطح بالا تسهیل کند، مگر اینکه دانشگاه‌های این کشور سعی کنند بر موانع موجود به منظور تبدیل شدن به دانشگاه‌های بین‌المللی و تراز جهانی غلبه کنند. به عنوان نمونه دانشگاه تکنولوژی والنسیا برای تبدیل شدن به دانشگاهی در تراز جهانی فرایندی را آغاز کرد [۱۱]، که براساس آن، راهبردهای زیر اجرا شد:

◇ **بین‌المللی شدن:** از طریق تأسیس پردیس‌های شعبه بین‌الملل در کشورهای اسپانیایی زبان از قبیل آرژانتین، کلمبیا، مکزیک، کوبا، اروگوئه، همچنین برگزاری دوره‌های کارشناسی ارشد در برزیل، شیلی، ونزوئلا، کاستاریکا، نیکاراگوئه، هندوراس برای جذب دانشجویان بین‌المللی [۱۱].

◇ **پژوهش و نوآوری:** پژوهش و نوآوری مهم‌ترین راهبرد برای تبدیل دانشگاه تکنولوژی والنسیا به دانشگاهی در تراز جهانی بود. بر این اساس دانشگاه والنسیا راهبرد داخلی خود را بر مبنای حمایت از توسعه منطقه‌ای، توسعه انتقال فناوری و تبدیل شدن به موتور برای توسعه منطقه‌ای تعریف کرد [۱۱].

◇ **مرکز آموزش مداوم:** دانشگاه والنسیا مرکز آموزش مداوم را در راستای پشتیبانی و مدیریت دوره‌های آموزشی را راه‌اندازی کرد. این مرکز بین‌المللی است و دوره‌هایی را در خیلی از کشورها به خصوص کشورهای آمریکای لاتین نیز ارائه می‌دهد [۱۱].

◇ **پشتیبانی از کارآفرینی:** مؤسسه ایجاد و توسعه کارآفرینی که توسط دانشگاه تکنولوژی والنسیا ایجاد

1. Vladimir Putin

◇ طرح ۹۸۵: در سال ۱۹۹۸ اجرا شد. یکی دیگر از طرح‌های دولت چین در راستای دستیابی به دانشگاه تراز جهانی بود. زمانی که جیان زمین رئیس‌جمهور وقت چین در بزرگداشت صدمین سال تأسیس دانشگاه پکن به سخنرانی پرداخت، او اعلام کرد که چین باید با تلاش ملی چند دانشگاه تراز جهانی ایجاد کند. در نتیجه، دولت مرکزی منابع بیشتری را در مؤسسه‌های آموزش عالی طرح ۹۸۵ صرف کرد که باعث افزایش آنها از ۲ مؤسسه آموزش عالی در سال ۱۹۹۸ به ۳۸ مؤسسه آموزش عالی در سال ۲۰۰۶ بود. بنابراین از مجموع ۱۸۶۷ مؤسسه آموزش عالی در چین، کمتر از ۳ درصد آنها را مؤسسه‌های آموزش عالی طرح ۹۸۵ تشکیل داده بودند، با وجود این، بیش از ۵۰ درصد داوطلبان دکترا، آزمایشگاه‌ها، برنامه‌ها و رشته‌های ملی مهم و کلیدی در چین به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی وابسته به این طرح تعلق داشتند [۱۱].

۳. تایوان

در تایوان دولت متوجه شد که جهانی شدن رقابت میان مؤسسه‌های آموزش عالی را در سطح جهان سرعت بخشیده است؛ بنابراین با نیت بهبود رقابت جهانی در مؤسسه‌های آموزش عالی خود، دو هدف سیاسی و کلیدی مهم را در ظرف مدت ۵ سال پیشنهاد داد که شامل:

۱. قرار گرفتن بیش از یک دانشگاه تایوانی، در بین ۱۰۰ دانشگاه برتر جهان؛
۲. قرار گرفتن تایوان میان بالاترین رتبه‌ها در آسیا، دست کم در ۱۵ بخش کلیدی یا مراکز پژوهشی بین‌دانشگاهی بود. بنابراین برای تحقق این اهداف، وزارت آموزش تایوان و شورای ملی علوم به طور مشترک اقدام‌های زیر انجام دادند:
  - ◆ ارتقای تعالی آکادمیک دانشگاه‌ها؛
  - ◆ بهبود زیرساخت‌های دانشگاه‌ها؛
  - ◆ تقویت ظرفیت پژوهشی؛
  - ◆ توسعه جداول لیگ دانشگاهی (به عنوان مثال، ایجاد نمایه استنادی علوم اجتماعی تایوان^۱ برای ارزیابی عملکرد آکادمیک دانشگاه‌های تایوان) [۱۳].

کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری، مدیریت و شیوه اجرای آن مورد بررسی قرار گیرد. در مجموع، دولت هنگ کنگ در ارتباط با عملکرد پژوهشی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی خود در تراز جهانی اقدام‌های زیر را انجام داد:

- ◇ ایجاد مراکز ارزیابی پژوهشی در راستای نظارت بر عملکرد پژوهشی دانشگاه‌ها؛
- ◇ ایجاد مراکز تعالی پژوهشی؛
- ◇ افزایش مشارکت در پژوهش‌های بین‌المللی؛
- ◇ تأسیس شبکه‌های جهانی [۱۰].

۲. چین

به منظور افزایش رقابت‌پذیری بین‌المللی دانشگاه‌های چین در سطح جهان، دولت چین اقدام به اجرای چند طرح بزرگ از قبیل، طرح‌های ۲۱۱ و ۹۸۵ در راستای توانمندسازی برخی از مؤسسه‌های آموزش عالی خود برای تبدیل شدن به دانشگاه‌هایی در تراز جهانی کرد [۱۰].

◇ طرح ۲۱۱: در سال ۱۹۹۳ آغاز شد، در این طرح دولت تلاش کرد ۱۰۰ رشته و دانشگاه کلیدی که برای دریافت بودجه توسعه‌ای از دولت انتخاب شده بودند را در راستای بهبود امکانات و تسهیلات پژوهشی و آموزشی در قرن ۲۱ توسعه دهد؛ طی چند سال اخیر با اجرای این طرح پیشرفت‌هایی از جنبه‌های مختلف در دانشگاه‌های منتخب این طرح اتفاق افتاد که از جمله آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ◆ افزایش ۶۱ درصدی نرخ ثبت‌نام دانشجویان کارشناسی در مؤسسه‌های آموزش عالی طرح ۲۱۱؛
- ◆ افزایش ۱۰۱ و ۱۰۸ درصدی نرخ ثبت‌نام دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا؛
- ◆ افزایش ۱۰۹ درصدی اعضای هیئت علمی با مدرک دکترا؛
- ◆ افزایش ۹۴ درصدی انتشارات در اس‌سی‌آی^۱، ای‌آی^۲ و آی‌اس‌تی‌پی^۳ در سال ۲۰۰۰ در مقایسه با سال ۱۹۹۵ [۱۱].

1. SCI
2. EI
3. ISTP

۴. ژاپن

دولت ژاپن «طرح دانشگاه‌های شاخص» را برای شناسایی چند دانشگاه بزرگ ژاپن به عنوان دانشگاه‌هایی در تراز جهانی راه‌اندازی کرد. با وجود این؛ سرمایه‌گذاری در نظام‌های دانشگاهی، در هر یک از دانشگاه‌های ژاپن به شدت تحت تأثیر رتبه برتر دانشگاه در رتبه‌بندی هفتگی و سالیانه دانشگاه‌های آسیا بود؛ به‌گونه‌ای که، دانشگاه‌های ژاپن جایگاه خود را در جدول لیگ منطقه‌ای و جهانی روبه افول یافتند. این موضوع پس از معیار قرار گرفتن رتبه‌بندی جهانی دانشگاه‌ها، باعث افزایش نگرانی دولت ژاپن در مورد جایگاه دانشگاه‌های خود در سطح جهان شد؛ بنابراین، اقدام‌های دولت ژاپن در ارتباط با پروژه دانشگاه‌های شاخص شامل موارد زیر بود:

- ◇ تخصیص منابع اضافی بیشتر برای ارتقای همکاری‌های بین‌المللی و برنامه‌های تبادل دانشجو؛
- ◇ تشویق دانشجویان و دانشگاهیان برای شرکت در همکاری و مبادله‌های بین‌المللی [۱۳].

۵. سنگاپور

دولت سنگاپور طرح دانشکده‌های جهانی را در راستای کمک به ارتقای جایگاه دانشگاه‌های خود اجرا کرد. بر این اساس در آغاز اقدام به شناسایی و دعوت از دانشگاه‌های پیشرو در سطح جهان برای راه‌اندازی پردیس شعبه بین‌الملل در برخی از شهرها یا ایالت‌های خود کرد. علاوه بر این دولت در راستای ارتقاء همکاری‌ها بین پژوهشگران مشهور جهان با پژوهشگران دانشگاه‌های سنگاپور نیز اقدام کرد. در مجموع اقدام‌های دولت سنگاپور در ارتباط با طرح دانشکده‌های جهانی شامل موارد زیر بود:

- ◇ راه‌اندازی پردیس‌های شاخه بین‌الملل مؤسسه‌ها و دانشگاه‌های تراز جهانی در کشور سنگاپور؛
- ◇ ارتقای همکاری‌ها بین دانشگاهیان مشهور جهان و پژوهشگران دانشگاه‌های سنگاپور [۱۳].

در جدول (۱) اقدام‌های مربوط به ایجاد دانشگاه تراز جهانی در ایران و سایر کشورهای جهان به صورت خلاصه بیان شده است.

جدول ۱. مطالعات تطبیقی اقدام‌های مربوط به ایجاد دانشگاه تراز جهانی در ایران و سایر کشورهای جهان

کشور	اقدام مربوط	عنوان برنامه	ردیف
ژاپن	<ul style="list-style-type: none"> ◇ طراحی و پیاده‌سازی نظام انتخاب چند دانشگاه و پژوهشگاه داوطلب برای ورود به رویکرد ارتقا از میان دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های برتر کشور؛ ◇ تقویت فضای فرهنگی، دانشجویی و پشتیبانی ویژه از دانشگاه‌ها و مراکز منتخب؛ ◇ تجهیز آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌ها و مراکز منتخب و تبدیل آنها به آزمایشگاه‌های مرکزی و مرجع در کشور؛ ◇ طراحی ساختار و تشکیل هسته‌های علمی از بین استادان و آزمایشگاه‌های مستعد رقابت در عرصه جهانی توسط دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی برگزیده و افزایش تدریجی آنها طی ۱۰ سال؛ ◇ بسترسازی افزایش فعالیت‌ها و تعاملات بین‌المللی با مراکز تراز ۱ تا ۲۰۰ جهانی و سازمان‌های مرتبط مانند یونسکو، یونیدو و آیسسکو و ... 	طرح تبدیل دانشگاه و پژوهشگاه به تراز جهانی	۱
سنگاپور	<ul style="list-style-type: none"> ◇ اختصاص منابع اضافی بیشتر برای ارتقای همکاری‌های بین‌المللی و برنامه‌های تبادل دانشجو؛ ◇ تشویق دانشجویان و دانشگاهیان برای شرکت در همکاری و مبادله‌های بین‌المللی. 	طرح دانشگاه‌های شاخص	۲

ردیف	عنوان برنامه	اقدام مربوط	کشور
۳	طرح دانشکده‌های جهانی	<ul style="list-style-type: none"> ◇ تأسیس پردیس‌های شاخه بین‌الملل مؤسسه‌ها و دانشگاه‌های تراز جهانی در کشور سنگاپور؛ ◇ ارتقای همکاری‌ها، بین دانشگاهیان مشهور جهان و پژوهشگران دانشگاه‌های سنگاپور. 	سنگاپور
۴	طرح اهداف سیاسی دوگانه	<ul style="list-style-type: none"> ◇ ارتقای تعالی آکادمیک دانشگاه‌ها؛ ◇ بهبود زیرساخت‌های دانشگاه‌ها؛ ◇ تقویت ظرفیت پژوهشی؛ ◇ توسعه جداول لیگ دانشگاهی (به عنوان مثال، نمایه استنادی علوم اجتماعی تایوان برای ارزیابی عملکرد آکادمیک دانشگاه‌های تایوان). 	تایوان
۵	طرح‌های ۹۸۵ و ۲۱۱	<ul style="list-style-type: none"> ◇ بهسازی اعضای هیئت علمی از طریق جذب اعضای هیئت علمی بین‌المللی؛ ◇ تقویت علوم پایه بر اساس رویکردهای جدید محلی؛ ◇ تشویق پژوهش میان‌رشته‌ای و تعالی در پژوهش (همکاری با صنایع و دیگر سازمان‌های پژوهشی، تشویق پژوهش کاربردی و انتقال فناوری، تأسیس مراکز انتقال فناوری، افزایش انتشارات در مجله‌ها و کتاب‌های بین‌المللی)؛ ◇ ترویج بین‌المللی شدن (ایجاد برنامه‌ها و مؤسسه‌های مشترک در راستای تعامل و همکاری بین‌المللی، ایجاد برنامه‌های تبادل دانشجویان، کارآموزی و مدارس تابستانی، ایجاد آموزش و یادگیری دوزبانه)؛ ◇ توسعه پردیس‌ها؛ ◇ تشویق اعضای هیئت علمی به تعامل با سازمان‌های آکادمیک بین‌المللی و شرکت در همکاری‌های بین‌المللی؛ ◇ توسعه آموزش بین‌المللی؛ ◇ افزایش همکاری بین‌المللی و برنامه‌های تبادل دانشجویان. 	چین
۶	طرح عملکرد پژوهشی مؤسسه‌ها	<ul style="list-style-type: none"> ◇ ایجاد مراکز ارزیابی پژوهشی در راستای نظارت بر عملکرد پژوهشی دانشگاه‌ها؛ ◇ ایجاد مراکز تعالی پژوهشی؛ ◇ افزایش مشارکت در پژوهش‌های بین‌المللی؛ ◇ تأسیس شبکه‌های جهانی. 	هنگ کنگ
۷	طرح دانشگاه تراز جهانی	<ul style="list-style-type: none"> ◇ بین‌المللی شدن؛ ◇ توجه به پژوهش و نوآوری؛ ◇ ایجاد نهادهای پژوهشی؛ ◇ ایجاد پارک‌های علم و فناوری؛ ◇ تأسیس مرکز آموزش مداوم برای پشتیبانی و مدیریت دوره‌های آموزش طی زندگی؛ ◇ ایجاد برنامه پشتیبانی از کارآفرینی برای حمایت و پشتیبانی از طرح‌های کارآفرینانه؛ ◇ تأسیس مراکز خدمات اشتغال برای به‌هم‌تنیدن دانش‌آموختگان دانشگاه به بازار کار. 	اسپانیا
۸	طرح دانشگاه نوآور	<ul style="list-style-type: none"> ◇ رقابت‌پذیری با بهترین دانشگاه‌ها در سراسر جهان (ایجاد نظام کنترل کیفیت فرایندها، در دسترس بودن نظام‌های اطلاعاتی کنترل فرایندهای آموزشی، استفاده از نظام اعتباربخشی در مدیریت فرایندهای آموزشی دانشگاه، میزان دسترسی دانشجویان و کارکنان دانشگاه به منابع آموزشی الکترونیکی)؛ ◇ بازتولید دانش در سطح جهانی (ایجاد مراکز فناورانه و سایر عناصر زیرساخت نوآوری)؛ ◇ تعالی پژوهش و انتقال فناوری (افزایش تعداد نشریات علمی و تعداد کارکنان پژوهشی، افزایش تعداد ثبت اختراع‌ها، افزایش تعداد پارک‌های علم و فناوری، افزایش آژانس ثبت اختراع)؛ ◇ بین‌المللی شدن (افزایش تعداد سمینارها، کنفرانس‌های بین‌المللی، افزایش تعداد شهروندان کشورهای خارجی نسبت به تعداد کل دانشجویان، افزایش تعداد پروژه‌های بین‌المللی، افزایش تعداد دانشجویان، استادان و پژوهشگران در برنامه‌های تبادل بین‌المللی، افزایش نسبت استادان خارجی به داخلی). 	روسیه

دو دیدگاه برای ایجاد دانشگاه تراز جهانی

نظام پژوهش علمی، به عنوان نظامی جهانی است که در آن معتبرترین دانش‌ها در رشته‌های علوم انسانی، فنی-مهندسی و علوم اجتماعی در یک کشور را ارائه می‌دهد. به

این معنا که دانشگاه تراز جهانی دارای عناصر قابل توجهی از جهان شمولی است که اجازه می‌دهد تا هم در شرایط عمومی و هم در سطح جهانی در نظر گرفته شود؛ با این حال دنبال کردن این خط فکری یعنی دانشگاه تحقیقاتی جهانی، به عنوان نوعی از مدرنیته، روشی برای مدرن کردن

یا دو بُعد مکمل، برای ایجاد یک دانشگاه در تراز جهانی در نظر گرفته شده‌اند. ماهیت خارجی، مربوط به نقش دولت در سطح ملی و محلی و تأمین منابعی است که به منظور افزایش رشد مؤسسه‌های آموزش عالی در تراز جهانی در نظر گرفته می‌شود؛ و ماهیت داخلی، مربوط به نقشی است که خود مؤسسه‌ها به صورت منحصربه‌فرد برای تکامل خود، لازم به انجام‌اند تا از این طریق خودشان را به مؤسسه‌هایی در تراز جهانی تبدیل کنند [۳]. این نکته را نباید فراموش کرد که لازمه شناخت بهتر دانشگاه‌های تراز جهانی و انتخاب راهبرد لازم برای ایجاد آنها، درک تفاوت این دانشگاه‌ها در سه مأموریت اصلی آموزش، پژوهش و خدمات با سایر دانشگاه‌ها در سطوح ملی و محلی است. جدول (۲) در درک تفاوت بین دانشگاه‌های تراز جهانی با دانشگاه‌های ملی و محلی به ما کمک می‌کند [۱۵].

نظام آموزش عالی و به عنوان یکی از برنامه‌های دولت در آموزش عالی، فقط شمایی از دانشگاه تراز جهانی را به ما نشان خواهد داد؛ بنابراین همانطور که پیشتر نیز اشاره شد، دانشگاه تراز جهانی در بسترهای محلی و ملی واقع شده است که به طور قابل توجهی با هم‌دیگر متفاوت‌اند و این اختلاف شامل تفاوت‌ها در شبه علوم و در نظام‌های سازمانی و فرهنگی و در بسترهای بزرگ‌تر و در رویکردهای اجتماعی به آموزش عالی و دانش و همچنین در ماهیت و نقش دولت در شیوه‌های آزادی و در ارتباط بین جامعه، دولت و آموزش عالی است [۱۴]؛ بنابراین دانشگاه تراز جهانی در ارتباط با نیاز فوری جامعه و اقتصاد به وجود آمده و به نوعی پاسخگوی نیاز جوامع محلی خود نیز است. بنابراین ممکن است ماهیت عملکرد علمی و نقش‌های آن، از آنچه در عرصه جهانی و در مؤسسه‌های رقیب انتظار می‌رود، متفاوت باشد [۳].

ماهیت خارجی و ماهیت داخلی به عنوان دو دیدگاه و

جدول ۲. مقایسه بین دانشگاه تراز جهانی^۱، ملی^۲ و محلی^۳ [۱۵]

کارکردها	دانشگاه تراز جهانی	دانشگاه در تراز ملی	دانشگاه در تراز محلی
پژوهش	موضوع‌های جهانی پایه / محض / کاربردی پژوهش بلندمدت از طریق بودجه دولتی	موضوع‌های ملی کاربردی و محض پژوهش بلندمدت و کوتاه‌مدت از طریق بودجه عمومی و خصوصی	موضوع‌های محلی کاربردی / محض پژوهش کوتاه‌مدت / بلندمدت از طریق بودجه عمومی و خصوصی
آموزش	رهبر جهانی خلاقیت علوم انسانی	رهبر ملی دانش، انتقال و خلاقیت دانش موضوعی / علوم انسانی	رهبر محلی انتقال دانش / خلاقیت علوم انسانی و دانش موضوعی
خدمات	جهانی / ملی / محلی غیرانتفاعی خدمات غیرمستقیم	ملی / جهانی / محلی انتفاعی / غیرانتفاعی خدمات مستقیم / غیرمستقیم	محلی / ملی / جهانی غیرانتفاعی / انتفاعی خدمات مستقیم / غیرمستقیم

محیط اطراف وجود دارد، بعید به نظر می‌رسد که یک دانشگاه در تراز جهانی بتواند به تنهایی در راه‌اندازی ظرفیت‌ها و امکانات پژوهشی پیشرفته، بدون داشتن محیط سیاسی مطلوب و بدون حمایت‌های دولتی به سرعت ایجاد شود [۱۶]. تجربه‌های بین‌المللی اخیر نشان می‌دهد که از طریق سه رویکرد اساسی زیر می‌توان ایجاد یک دانشگاه در تراز جهانی را دنبال کرد (شکل ۱):

۱. دولت تعداد اندکی از مؤسسه‌های آموزش عالی فعلی را ارتقا دهد که دارای توانایی‌های بالقوه‌ای برای تعالی‌اند

رویکردهای مختلف برای ایجاد دانشگاه تراز جهانی

در گذشته، نقش دولت در پرورش و رشد دانشگاه تراز جهانی، عامل خیلی مهمی به شمار نمی‌رفت؛ با این وجود، امروزه به دلیل افزایش هزینه‌ها و پیچیدگی‌هایی که در

1. WCU
2. NCU
3. LCU

(رویکرد ارتقا)؛
 ۲. دولت تعدادی از مؤسسه‌های آموزش عالی فعلی را برای ادغام و تبدیل شدن به یک دانشگاه در تراز جهانی تشویق کند که این در واقع نوعی از هم‌افزایی مؤسسه‌ها برای تبدیل شدن به مؤسسه آموزش عالی در تراز جهانی است (رویکرد ادغام)؛
 ۳. دولت، دانشگاه جدیدی در تراز جهانی را از ابتدا ایجاد کنند (رویکرد تأسیس) [۱۶].

شکل ۱. رویکردهای سه‌گانه در ایجاد دانشگاه تراز جهانی

در جدول (۳) جوانب مثبت و منفی هر یک از رویکردهای مختلف در ایجاد دانشگاه‌های تراز جهانی به صورت خلاصه بیان شده است.

جدول ۳. هزینه‌ها و منافع رویکردهای ایجاد دانشگاه‌هایی در تراز جهانی [۱۶]

رویکردها			
شرایط	ارتقای مؤسسه‌های موجود	ادغام مؤسسه‌های موجود	تأسیس مؤسسه‌های جدید
توانایی جذب استعدادها	مشکل در بازسازی کارکنان و تغییر نام تجاری (برند) برای جذب دانشجویان برتر	فرصتی برای تغییر رهبری و جذب کارکنان جدید؛ کارکنان فعلی ممکن است در برابر این شرایط مقاومت کنند.	فرصتی برای انتخاب بهترین (کارکنان و دانشجویان)؛ مشکلات در جذب دانشجویان برتر به دلیل «ناشناخته بودن» مؤسسه؛ ضرورت ایجاد سنت‌های آموزش و پژوهش
هزینه‌ها	کم هزینه	خنثی	پر هزینه
مدیریت مطلوب	مشکل در تغییر عملکرد در همان چارچوب قانونی	به احتمال زیاد، کار با شرایط قانونی متفاوت از آنچه در مؤسسه‌های فعلی است	فرصت در راستای ایجاد چارچوب انگیزشی و قانونی مناسب
فرهنگ سازمانی	مشکل برای تغییر و تحول از درون	ایجاد هویتی جدید از طریق فرهنگ‌سازمانی متمایز، ممکن است مشکل‌آفرین باشد.	فرصت برای ایجاد فرهنگ برتر
مدیریت تغییر	کمپین ارتباط و مشاوره عمده با همه ذی‌نفعان در راستای رسیدن به اهداف	استفاده از رویکرد «هنجاری»، برای آموزش به همه ذی‌نفعان در مورد هنجارهای مورد انتظار و فرهنگ سازمانی	استفاده از رویکرد «انطباق با محیط» برای برقراری ارتباط و بازاریابی برای مؤسسه آموزش عالی جدید

رویکردهای موجود، دست به انتخاب یک رویکرد متکی بر نقاط قوت خود بزند [۱۷]. از سوی دیگر، تجارب کشورهای اروپایی و آسیایی نشان داد که هر کدام از آنها در راستای افزایش رقابت‌پذیری دانشگاه‌های خود همچنین کمک به اقتصاد دانش در کشور خود، در صدد استفاده از یکی از رویکردهای ایجاد دانشگاه تراز جهانی یعنی، ارتقا، ادغام و یا ایجاد (تأسیس) مؤسسه‌های آموزش عالی در راستای برخورداری از یک یا چند دانشگاه در تراز جهانی در کشور خود بودند؛ به طوری که توجه به این امر را سرلوحه سیاست‌ها و برنامه‌های کلان نظام آموزش عالی خود قرار دادند؛ در این بین نقش دولت‌ها نیز در حمایت از ایجاد چنین دانشگاه‌هایی حائز اهمیت است؛ زیرا ایجاد دانشگاه تراز جهانی نیازمند منابع مالی فراوان است و به یقین بدون حمایت‌های دولت، رسیدن به چنین هدفی به سختی تحقق خواهد یافت.

با توجه به نتایج پژوهش‌ها و مقایسه بین رویکردهای دستیابی به دانشگاه تراز جهانی و با در نظر گرفتن کمبود منابع مالی در کشورمان، همچنین وجود چند دانشگاه با بستر بین‌المللی در کشور، به نظر می‌رسد که رویکرد ارتقا یا به‌روزرسانی مؤسسه‌های آموزش عالی فعلی، رویکرد مناسبی در دستیابی کشور ما به دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی در تراز جهانی باشد؛ زیرا نسبت به دو رویکرد دیگر (ادغام و ایجاد مؤسسه‌های آموزش عالی) از لحاظ هزینه‌ای در سطح پایین‌تری است و با مقاومت کمتری در بین دانشگاه‌ها و دانشگاهیان کشور مواجه خواهد بود. با این حال نمی‌توان انتظار داشت که هر یک از رویکردهای ایجاد دانشگاه و واحدهای پژوهشی در تراز جهانی به‌راحتی در کشور ما پیاده‌سازی شود؛ بلکه باید تلاش کرد که با فراهم کردن الزام‌های دانشگاه تراز جهانی و ترسیم وضعیت مطلوب آن، در این راستا قدم برداشت. برای دستیابی به این مهم، اقدام‌های زیر را می‌توان از جمله مهم‌ترین فعالیت‌هایی در نظر گرفت که می‌تواند در رویکرد حاضر در راستای نیل به این مقصود کمک کند:

استفاده از رویکردهای مورد اشاره دارای محاسن و معایبی است و نکته‌ای که باید به آن توجه کرد اینکه رویکردهای عمومی به طور متقابل با هم در تضاد نیستند و کشورها می‌توانند از ترکیبی از این رویکردها استفاده کنند. مقایسه بین رویکردهای دستیابی به دانشگاه تراز جهانی نشان می‌دهد که باید نظام‌های آموزش عالی هر یک از کشورها با توجه به بسترها و ویژگی‌های خود اقدام به انتخاب یکی از این رویکردها کنند. به عنوان مثال انتخاب رویکرد تأسیس دانشگاه و مؤسسه‌های آموزش عالی جدید در تراز جهانی، فرصتی برای جذب بهترین کارکنان، دانشجویان و اعضای هیئت علمی، همچنین فرصتی برای مدیریت مطلوب در اختیار دانشگاه و دانشگاهیان قرار می‌دهد؛ این رویکرد نسبت به دو رویکرد دیگر به لحاظ هزینه‌ها، پرهزینه‌تر است. به همین ترتیب، انتخاب رویکرد ارتقای دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی فعلی، به لحاظ هزینه‌ای برای دولت‌ها به‌صرفه‌تر است؛ انتخاب این رویکرد، دانشگاه‌ها را با مشکلاتی در زمینه بهسازی کارکنان و جذب دانشجویان برتر مواجه می‌سازد، همچنین تغییر شیوه مدیریت در چارچوب قانونی در این رویکرد به سختی صورت می‌گیرد و در نهایت انتخاب رویکرد ادغام دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی فعلی با وجود خنثی بودن از لحاظ هزینه‌ها، فرصتی را در اختیار دانشگاه‌ها برای جذب کارکنان جدید در کنار کارکنان فعلی قرار می‌دهد؛ تجارب بین‌المللی حاکی از این است که استفاده از رویکرد ادغام برای کشورهای بزرگ و متوسط مناسب‌تر است؛ زیرا در بلندمدت رفتار رقابتی در میان مؤسسه‌های آموزش عالی را تشویق و ترغیب می‌کنند. بنابراین در این رویکرد ایجاد هویت جدید برای دانشگاه‌ها مشکل‌آفرین است و کارکنان فعلی در مقابل آن مقاومت می‌کنند [۱۲].

بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله به بررسی رویکردهای ایجاد دانشگاه تراز جهانی در ایران با تأکید بر تجارب کشورهای اروپایی و آسیایی پرداختیم؛ و به این نتیجه رسیدیم که دستورالعمل جهانی ثابتی برای ایجاد دانشگاه تراز جهانی وجود ندارد و بستر ملی و الگوهای سازمانی برای ایجاد چنین دانشگاهی، خیلی گسترده است؛ بنابراین، هر کشور باید از میان

الف) طراحی و پیاده‌سازی نظام انتخاب چند دانشگاه و پژوهشگاه داوطلب برای ورود به رویکرد ارتقاء از میان دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های برتر کشور

برای انتخاب دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی مدنظر برای ارتقا و به‌روزرسانی آنها در راستای تبدیل شدن آنها به دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی در تراز جهانی؛ با توجه به تعدد دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های ممتاز در کشور، باید دست به انتخاب زد، و برای اینکه در این زمینه عدالت رعایت شود؛ باید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به عنوان متولی اصلی، از طریق ارسال فراخوان و دریافت طرح‌های دانشگاه‌ها و مراکز داوطلب، تشکیل دبیرخانه و کمیته هدایت و نظارت از میان دانشمندان با تجربه و توانمند کشور و ایجاد ساختار نظارت بر اساس الگوهای جهانی و با کمک انجمن‌های علمی مربوط، بررسی وضع موجود و طرح‌های دریافتی از دانشگاه‌های برتر و انتخاب مراکز و تهیه شرح خدمات مورد انتظار و امضای قراردادهای سالانه و پنج ساله با مرکز منتخب، زمینه لازم برای طراحی و پیاده‌سازی نظام انتخاب حداقل چند دانشگاه و پژوهشگاه داوطلب برای ورود به تراز جهانی از میان دانشگاه‌های برتر کشور فراهم کند.

ب) تقویت فضای فرهنگی، دانشجویی و پشتیبانی ویژه از دانشگاه‌ها و مراکز منتخب

به قطع ارتقا یا به‌روزرسانی دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی منتخب برای ورود به تراز جهانی نیازمند تقویت فضای فرهنگی، دانشجویی و پشتیبانی ویژه از آنها دارد؛ زیرا در رویکرد ارتقا (به عنوان رویکرد انتخابی در تبدیل دانشگاه‌های کشور به تراز جهانی) تغییر فرهنگ سازمانی و شیوه اداره دانشگاه‌ها به سختی صورت می‌گیرد؛ و بدون بسترسازی فرهنگی و پشتیبانی‌های لازم از بدنه دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی منتخب، اجرای این امر به‌کندی صورت خواهد گرفت؛ بنابراین لازم است که پس از انتخاب دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی منتخب برای ورود به این رویکرد، از طریق بهینه‌سازی وبسایت و شاخص‌های وبمتری دانشگاه‌ها و مراکز منتخب، ایجاد تسهیلات برای توانمندسازی بدنه اجرایی و کارشناسی دانشگاه در حوزه بین‌الملل از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی، زبان‌آموزی،

حمایت از حضور در کارگاه‌ها و نمایشگاه‌های بین‌المللی، ایجاد ساختار اطلاع‌رسانی بین‌المللی در دانشگاه‌ها و مراکز منتخب و حضور در عرصه تبلیغات و بازاریابی دانشجویان مستعد بین‌المللی (بروشور، فیلم و ...)، آموزش زبان فارسی به صورت مجازی، برنامه‌های فرهنگی و ایران‌گردی ویژه استادان و دانشجویان بین‌المللی دانشگاه، انعقاد قرارداد همکاری با دانشگاه‌های داخلی برای همسویی و همراهی در برخی از فعالیت‌های بین‌المللی، حمایت از ایجاد امکانات خوابگاهی مجهز با استاندارد بین‌المللی برای دانشجویان بین‌المللی، زمینه‌سازی برای شرکت دانشجویان خارجی دانشگاه در برنامه‌های جمعی دانشجویی در ایران و نیز شرکت دانشجویان ایرانی دانشگاه‌ها در برنامه‌های جمعی دانشجویی در خارج از ایران و ایجاد مهمانسرای مجهز با استاندارد بین‌المللی برای استادان بین‌المللی، زمینه لازم برای تقویت فضای فرهنگی، دانشجویی و پشتیبانی ویژه از دانشگاه‌ها و مراکز منتخب فراهم شود.

ج) تجهیز آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌ها و مراکز منتخب و تبدیل آنها به آزمایشگاه‌های مرکزی و مرجع در کشور

دانشگاه تراز جهانی برای انجام پژوهش جهانی، نیازمند تجهیزات و امکانات لازم از قبیل، آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های مجهز و به‌روز است؛ در صورت انتخاب رویکرد ارتقا یا به‌روزرسانی دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی فعلی کشور، لازم است دولت نسبت به تجهیز و به‌روزرسانی تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاه‌های آموزشی - پژوهشی دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی منتخب اقدام‌های لازم را انجام دهد.

د) طراحی ساختار و تشکیل هسته‌های علمی از بین استادان و آزمایشگاه‌های مستعد رقابت در عرصه جهانی توسط دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی برگزیده و افزایش تدریجی آنها طی ۱۰ سال

تعالی دانشگاه‌های تراز جهانی در پیشرو بودن آنها در زمینه پژوهش، پویایی دانش و انتقال فناوری است؛ و به یقین برای نیل به این مقصود، برخورداری از اعضای هیئت علمی نخبه و با استعداد، در کنار برخورداری از آزمایشگاه‌های مستعد در عرصه رقابت جهانی، به عنوان

عواملی که می‌تواند به آنها در این زمینه کمک کند؛ داشتن تعاملات با سایر دانشگاه‌ها و سازمان‌ها در سطح داخل و خارج است؛ از سوی دیگر، برای دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی که قصد تبدیل شدن به واحدهایی در تراز جهانی را دارند؛ داشتن تعاملات در سطح بین‌المللی با مراکز و سازمان‌های برتر در سطح جهان، اهمیت دوچندانی دارد؛ زیرا داشتن این تعاملات به عنوان راهی برای الگوبرداری از روش‌ها و شیوه‌های مناسب آنها، همچنین بهره‌گیری از تجارب و دانش آنها در عرصه‌های بین‌المللی است؛ بنابراین لازم است که پس از انتخاب دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی منتخب برای ورود به رویکرد ارتقا، از طریق انعقاد و عملیاتی کردن تفاهم‌نامه و قراردادهای همکاری با دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های معتبر جهانی، افزایش ارتباط و تعامل با مراکز آکادمیک بین‌المللی مانند یونسکو، یونیدو و آیسسکو و آکادمی علوم جهان سوم، عضویت و ارتباط و حضور در انجمن‌های بین‌المللی معتبر، زمینه لازم برای بسترسازی افزایش فعالیت‌ها و تعاملات بین‌المللی با مراکز تراز ۱ تا ۲۰۰ جهانی و سازمان‌های مرتبط مانند یونسکو، یونیدو و آیسسکو و ... فراهم شود.

ارکان اساسی هر پژوهشی، ضروری به نظر می‌رسد؛ بنابراین لازم است که پس از انتخاب دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی منتخب برای ورود به رویکرد ارتقا، از طریق طراحی الگوی ایجاد هسته‌های علمی نظری و تجربی برخوردار از آزمایشگاه و ابزار تحقیقاتی مجهز در تراز روزآمد جهان، تشکیل هسته‌های علمی تراز جهانی، تشکیل هسته‌های علمی جدید تراز جهانی و حمایت از هسته‌های قبلی، زمینه لازم برای طراحی ساختار و تشکیل هسته‌های علمی از بین استادان و آزمایشگاه‌های مستعد رقابت در عرصه جهانی توسط دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی برگزیده و افزایش تدریجی آنها طی ۱۰ سال فراهم شود.

ه) بسترسازی افزایش فعالیت‌ها و تعاملات بین‌المللی با مراکز تراز ۱ تا ۲۰۰ جهانی و سازمان‌های مرتبط مانند یونسکو، یونیدو و آیسسکو و ...

دانش‌جویانی پویا است و این پویایی نمی‌تواند در خلأ اتفاق بیفتد؛ بلکه نیازمند حرکت در مرزهای دانش و فراتر از آن است؛ دانشگاه‌ها و واحدهای پژوهشی به عنوان نهادهای تولید علم، نمی‌توانند بدون حرکت در مرزهای دانش، از رشد مناسبی برخوردار باشند؛ در این بین یکی از

References

منابع

- [1] Onguko M.K. [Characteristics and Performance of World Class Organizations Listed in Nairobi Security Exchange]. [MA dissertation]. Nairobi: University of Nairobi; 2015.
- [2] Jacob W. J, Xiong W, Huiyuan Y. Professional development programmes at world-class universities. Palgrave Communications. 2015; 2: 1-27.
- [3] Oyuntsetseg L, Ganbat T, Pandey A. An alternative approach towards establishing the World-Class University in Mongolia, (2011 July 10). Available at: <http://www.unimis.edu.mn/buteel/File/Download?id=da4ef639-f88b-4bcf-ad75-3b4e7b307044World-class%20University.pdf>
- [4] Altbach PH. The Costs and Benefits of World-Class Universities. AAUP Academe 90. (2004 April 10). Available at: <http://bcct.unam.mx/adriana/bibliografia%20parte%202/ALTBACH,%20P.pdf>
- [5] Ghazi Nouri S, Nazarzadeh Zare M. [Upgrading the top 5 universities and research institutes of Iran to the World Class (Persian)]. Report of the justification for formulating policy plans of the Ministry of Science, Research and Technology; 2016.
- [6] Presidential Office of the Islamic Republic of Iran. [Fifth Iranian Development Plan Act (Persian)]. Tehran: Presidential organization; 2010.
- [7] Nazarzadeh Zare M, Pourkarimi J, Abili Kh, Zaker Salehi GH. The World-Class University as a Part of Higher Education New Paradigm (Persian). Rahyaft. 2015; 24, 57: 79-92.
- [8] Ghoorchian N, Ahmadi Rezaie H. Governance of World Class Universities; A Necessity or a Need? (Persian). Journal of Management Futures Research. 2014; 25, 100: 23-34.

- [9] Nazarzadeh Zare M, Pourkarimi J, Zaker Salehi GH. An Investigation of the Components of World-Class University in Iran: a Survey of Comprehensive Universities (Persian). *Journal of Science & Technology Policy*. 2016; 8, 3; 13-24.
- [10] Deema R, Mokb K.H, Lucas L. Transforming Higher Education in Who's Image? Exploring the Concept of the 'World-Class' University in Europe and Asia. *Higher Education Policy*. 2008; 21: 83-97.
- [11] Artyushina I, Troyan V. [Strategic Principles of Building World-Class Universities in the Russian Federation. In Jan Sadlak and Liu Nian Cai, *The World-Class University as Part of a New Higher Education Paradigm: From Institutional Qualities to Systemic Excellence*]. Shanghai: Jiao Tong University Press; 2009.
- [12] Nazarzadeh Zare M, Rabiee Monfared N, Mardani E. [The necessities and strategies of creating a world-class university; reflecting on the experiences of European and Asian countries (Persian)]. Paper presented at: The first conference on the future of Iran's higher education: The Perspective of Internationalization of Universities and Its Challenges. 30-27 May 2016; Qazvin, Iran.
- [13] Mok K. H. The quest for world-class university status: implications for sustainable development of Asian universities. (15 April 2016). Available at: www.researchcghe.org/publications/working-paper/the-quest-for-world-class-university-status-implications-for-sustainable-development-of-asian-universities/
- [14] Marginson S. [Differnt roads to a shared goal: political and cultural variation in World-Class Universities. In Qi Wang, Y Cheng, & N.C Liu, *Building World-Class Universities: Different Approaches to a Shared Goal* (section1: Building World-Class Universities from a national/regional perspective). Rotterdam: Sense publishers; 2012.
- [15] Shin J.C. [Institutionalization of Global Rankings and World-class University in Asia: National Policy Level and University Level]. Seoul: Seoul National University; 2012.
- [16] Salmi, J. [The Challenge of Establishing World-Class Universities]. Washington: The World Bank; 2009.
- [17] Salmi J, Liu N.C. [Paths to a World-Class University In N.C Liu, Qi Wang & Y Cheng, *Paths to a World-Class University: Lessons from Practices and Experiences*]. Rotterdam: Sense Publishers; 2011.